

Povzetek sodb Sodišča EU, sprejetih v juliju 2020

21.07.2020

SEU C-452/18

Predhodno vprašanje v tej zadevi je Sodišču EU postavilo špansko predložitveno sodišče. Sodbe z dne 9. julija 2020 so se razveselili na Hrvaškem, ker odgovarja na za njih aktualno vprašanje, ali so kreditorejmalci tudi po prostovoljni konverziji na podlagi aneksa k pogodbi in delnem povračilu preplačanih vplačil še vedno upravičeni do sodnega varstva zaradi nepoštenih pogojev v prvotni pogodbi.

V konkretni zadevi sta banka in kreditorejmalec podpisala sporazum, s katerim sta v pogodbi spremenila nepošten pogoj (obrestno dno v višini 3,25 %) in se hkrati vzajemno odpovedala »uveljavljanju kakršnega koli pravnega sredstva zoper drugo stranko glede sklenjene pogodbe in njenih pogojev, pa tudi doslej izvedene poravnave in plačila, za katere priznavata, da so ustrezni.« Potrošnik naj bi se s podpisom te izjave odpovedal sodnim postopkom v zvezi s starim in novim (nadomestnim) pogojem, ki ureja obrestno mero.

Ker bi se s podobno izjavo o odpovedi pravnega varstva lahko v prihodnje srečali tudi slovenski kreditorejmalci, je pomembno vedeti, kaj o tem pravi Sodišče EU:

1. Za pogodbeni pogoj, ki je nepošten, se šteje, da ni nikoli obstajal, tako da ne sme imeti nobenih učinkov za potrošnika; sistem varstva potrošnikov je obvezen, zato mora sodišče nepošteno pogoje v pogodbi odpraviti, razen če ta temu izrecno nasprotuje.
2. Podobno velja, da lahko potrošnik s prodajalcem sklene sporazum, s katerim se nepošten pogoj v pogodbi zamenja z drugim pogojem in s katerim se z banko dogovori za poravnavo, vendar pa se lahko pri tem odreče pravni zaščiti samo v primeru, če to izhaja iz njegove svobodne privolitve in če je bil predhodno seznanjen, da je stari pogoj, ki ga nameravata z banko spremeniti, nepošten in ničten; to pomeni, da se mora potrošnik ob odpovedi pravnega varstva zavedati, da se nepoštenost starega pogoja lahko sodno ugotovi, da pogoj zanj ni zavezujoč in vseh posledic, ki iz tega izhajajo; ali je bil potrošnik ob sklenitvi sporazuma resnično predhodno polno seznanjen o nepoštenem pogoj, preverja nacionalno sodišče.
3. Če sodišče ugotovi, da potrošnik ni bil ustrezno seznanjen, ker, na primer, nepoštenost starega pogoja ob sklenitvi sporazuma ni bila gotovo dejstvo, se zahteva banke, da podpiše izjavo, s katero se odpoveduje sodnemu varstvu, smatra za »nepošteno«; nacionalno sodišče mora presoditi stopnjo gotovosti, ki je obstajala ob sklenitvi sporazuma glede nepoštenosti starega pogoja in tudi potrošnikovo razumevanje pravnih posledic, ki iz tega izhajajo.
4. Nacionalno sodišče lahko presoja o nepoštenosti tudi v primeru novega (nadomestnega) pogoja v pogodbi, če ta ni bil individualno dogovorjen; novi pogoj se v skladu z direktivo smatra za nepoštenega, če v nasprotju z dobro vero povzroči znatno neravnotežje med pravicami in obveznostmi strank; v primeru, da gre za glavni predmet pogodbe ali ceno, pa se lahko neravnotežje preverja le, če prodajalec ni izpolnil pojasnilne dolžnosti; nacionalno sodišče

mora ob presoji nepoštenosti upoštevati morebitni višji standard varstva, ki ga omogoča nacionalna zakonodaja.

5. Potrošnik se nikakor ne more vnaprej odreči sodnemu varstvu glede novega pogoja, s katerim je nadomestil stari pogoj, da bi razrešil obstoječi spor, ali celo sodnemu varstvu v povezavi z drugimi pogodbenimi pogoji; takšna izjava za potrošnika ni zavezujoča.

SEU C-698/18

V tej zadevi z dne 9. julija 2020 romunsko predložitveno sodišče sprašuje Sodišče EU, ali je treba Direktivo 93/13/EGS razlagati tako, da ne nasprotuje nacionalni ureditvi, ki ob tem, ko določa, da tožba za ugotovitev ničnosti nepoštenega pogoja iz pogodbe, ne zastara, določa zastaralni rok za uveljavljanje restitucijskih učinkov te ugotovitve. Nadalje sodišče sprašuje, ali je treba direktivo in načela enakovrednosti, učinkovitosti in pravne varnosti razlagati tako, da nasprotujejo triletnemu zastaralnemu roku za kondikcijske zahtevke, ki začne teči od dneva popolne izvršitve te pogodbe, pri čemer se predpostavlja, da mora potrošnik od tega datuma dalje vedeti za nepoštenost pogoja.

Sodba je za nas izredno relevantna, ker so slovenska sodišča v nekaterih primerih že trdila, da se po izpolnitvi pogodbenih obveznosti ni več mogoče sklicevati na ničnost in da kreditorec zaradi zastaranja ni več upravičen do povračila preplačanih zneskov, če bi bilo morebiti ugotovljeno, da je pogoj ničen.

Iz sodbe izhaja, da:

1. Ima potrošnik tudi še po izteku (poplačilu) pogodbe možnost uveljavljati varstvo, ki mu ga zagotavlja evropska direktiva, kar pomeni, da so stališča nekaterih slovenskih sodišč, češ da se po izpolnitvi pogodbenih obveznosti ni več mogoče sklicevati na ničnost, zgrešena.
2. Sodišče ne nasprotuje nacionalni ureditvi, ki določa, da tožba za ugotovitev ničnosti pogoja iz pogodbe ne zastara, določa pa zastaralni rok za tožbo za uveljavljanje restitucijskih učinkov oziroma vrnitve preplačil iz naslova nepoštenih pogojev. Pri tem pa je pomembno, da zastaralni roki ne onemogočajo ali prekomerno otežujejo uveljavljanja pravic na podlagi direktive in da potrošniku dejansko omogočajo pripravo in vložitev učinkovitega pravnega sredstva.
3. Glede sprožitve teka zastaralnega roka za kondikcijske zahtevke Sodišče EU meni, da je treba upoštevati trenutek, ko je potrošnik mogel in moral vedeti za nepoštenost pogodbenega pogoja in je tudi razumel obseg svojih pravic. Slednje je zelo pomembno v našem primeru, saj se kot potrošniki sicer lahko že več let zavedamo težav, ki nam jih prinaša sporni pogoj, še danes pa ne vemo, kakšna pravna sredstva in če sploh katera so nam na voljo, saj imajo o tem različna mnenja celo sodišča, prihaja pa tudi do bistvenih razlik med sodbami Vrhovnega sodišča RS in v odnosu do razlag Sodišča EU.
4. Sodišče EU je že prej ugotovilo, da kot začetek teka zastaralnega roka ni primerno šteti trenutka sklenitve pogodbe, saj se pogoji lahko izkažejo kot nepošteni šele tekom dolgotrajnega izvrševanja pogodbe, s to sodbo pa je ugotovilo, da je prav tako neprimerno šteti kot bistven trenutek izvršitve pogodbe, ker obstaja nevarnost, da se bo tudi v tem primeru zastaralni rok iztekel, še preden bo potrošnik seznanjen z nepoštenostjo pogoja in obsegom pravic.

SEU C 81/19

SEU je obravnavalo vprašanje, ali pogodbeni pogoj, ki je bil vsebovan v pogodbi in je po romunskem nacionalnem pravu odražal načelo denarnega nominalizma v povezavi z valutno klavzulo, ki se

uporablja med strankama, če v zvezi s tem ni bilo dogovorjeno drugače, spada na področje uporabe Direktive. Sodišče pravi, da ne, ker je osnova monetarnega nominalizma v povezavi z valutno klavzulo nacionalni zakon (v tem primeru romunski). Sodišče torej potrjuje, da je pogodbeni pogoji, ki temelji na specifikah v romunskem zakonu, izključen iz uporabe Direktive. Nacionalno sodišče mora sicer v takšnih primerih slediti relevantni nacionalni zakonodaji.

Zadeva SEU C-81/19 z dne 09.07.2020 je v skladu z že ustaljeno sodno prakso.

V predhodni romunski zadevi SEU C-186/16 (Andriuc) z dne 20.09.2017 je šlo za kredit v tuji valuti z določilom, da se vrača v tuji valuti in da banka sme bremeniti račun kreditojemalca in po potrebi menjati dobroimetje na njegovem računu v domači valuti v tujo valuto po menjalnem tečaju banke. Romunska vlada se je v tej zadevi sklicevala na načelo monetarnega nominalizma iz 1578. člena romunskega civilnega zakonika, češ da je ta pogodbeni pogoji izraz tega načela in da po členu 1(2) Direktive ne spada na področje uporabe Direktive. Gre za identično situacijo kot v zadevi C-81/19; vendar tedaj vprašanje v zvezi s tem ni bilo postavljeno, ja pa odgovor Sodišče EU že nakazalo v 30. in 31. točki obrazložitve.

Iz zadeve SEU C-51/17 z dne 20.09.2018 pa je v povezavi s pravkar izdano sodbo treba izpostaviti dvoje:

1. da je treba člen 1(2) Direktive razlagati ozko in da je treba opraviti presojo glede veljavnosti vseh drugih pogodbenih pogojev po Direktivi, tudi če kakšen od pogojev, ki temelji na zakonskih določbah, ne spada na področje uporabe Direktive in da ni ovire, da se zahteve, ki izhajajo iz člena 6(1) in 7(1) Direktive ter iz sodne prakse SEU, upoštevajo in uporabljajo za vsa druga področja, ki jih pokriva Direktiva,
2. da pogoji v zvezi z valutnim tveganjem ni izključen s področja uporabe Direktive, kar velja tudi v primerih, ko je s področja uporabe Direktive izključen pogoji po določbah nacionalnega prava, ki je vstavljen po sklenitvi potrošniške kreditne pogodbe in je namenjen zamenjavi ničnega pogoja.

SEU jasno loči na eni strani med pogodbenimi pogoji, ki temeljijo na določbah nacionalnega prava, ki ne spadajo na področje uporabe Direktive, in drugimi pogodbenimi pogoji. To mora veljati univerzalno v vseh primerih. Torej tudi glede klavzule o denarnem nominalizmu, ki temelji na zakonskih določbah in kot taka ne spada v področje uporabe Direktive, v razmerju z drugimi pogodbenimi pogoji, kamor po stališču SEU spada valutno tveganje. Slednje vsebinsko gledano ni identično pogodbenemu pogoju, ki je vsebovan v načelu denarnega nominalizma.

Določilo 1578 Cod Civil (romunski civilni zakonik) med drugim določa v 2. odst.: »Če se vrednost valute zviša ali zniža pred plačilnim rokom, mora dolžnik vrniti izposojeni znesek, in sicer samo ta znesek, po (verjetno pravilno »v«) valuti, veljavni ob plačilu.« Vsebina navedenega določila torej vsebuje tudi klavzulo, ki določa, na kateri pogodbeni stranki je tveganje zvišanja ali znižanja vrednosti valute (valutno tveganje).

V tem pogledu je bistveno drugačno od našega 371. člena OZ, ki določa le obveznost plačila tistega števila denarnih enot, na katero glasi obveznost, kar velja v primeru vseh valut in nima neposredne povezave z valutnim tveganjem. Pomeni, da banka ne more terjati od potrošnika večje število denarnih enot, kot je znesek, ki je naveden v potrošniški pogodbi.

Vemo, da krediti niso bili črpani v tuji valuti in je šlo za namen kreditiranja nakupa stanovanjskih nepremičnin, ki je pojmovno gledano možen samo v domači valuti, kar je bilo nedvomno v vedenju bank ob sklenitvi pogodb, krediti pa so bili vračani ob uporabi menjalnega tečaja domače valute in so banke vedele, da kreditojemalci nimajo prihodkov v tuji valuti. Zato so klavzule kredita v tuji valuti

navidezne in so zgolj zunanja preobleka valutne klavzule. To mora ugotoviti nacionalno sodišče in v takšnih primerih uporabiti določila Direktive glede presoje nepoštenosti.

Bistveno je, da je po ZVPot predpisana sankcija ničnosti za pogoje, ki so nepošteni, in sicer neposredno v 23. členu in brez vsakega predhodnega preizkusa glede jasnosti in razumljivosti in/ali skladnosti z dispozitivnimi predpisi, torej tudi z načelom monetarnega nominalizma. Tega jasnega okvira, ki predpisuje ničnost že, če so pogoji nepošteni, brez potrebe po ugotavljanju kakršnihkoli nadaljnjih dejstev, ni mogoče presegati z nobeno metodo razlage. Za ta namen pa so neposredno uporabljiva določila Direktive in sodna praksa SEU, ki obravnavata vprašanja glede samega načina in vsebine preizkusa nepoštenosti oz. znatnega neravnotežja, ki pa jih je mogoče z enako vsebino izvajati iz domače, slovenske zakonodaje.

SEU C-224/19 in C-259/19

V združenih zadevah C-224/19 in C-259/19 z dne 16.07.2020 je predložitveno sodišče iz Španije postavilo večje število vprašanj v zvezi s pogodbenimi pogoji, ki določajo, da kreditojemalec plača vse stroške nastanka in prenehanja hipoteke. Sodišče EU je zastavljena vprašanja povežalo v pet sklopov: prvi sklop se nanaša na pogoj v zvezi s stroški nastanka in prenehanja hipoteke, drugi sklop na pogoj, s katerim je kreditojemalcu naložena provizija za odobritev kredita, tretji sklop na morebitno znatno neravnotežje pravic in obveznosti strank, ki izhaja iz takega pogoja, četrti sklop na časovno omejitev učinkov ugotovitve ničnosti in peti sklop na nacionalni sistem porazdelitve stroškov v okviru tožb za ugotovitev ničnosti nepoštenih pogojev.

Sodišče EU je razsodilo:

1. Da Direktiva 93/13/EGS nasprotuje temu, da nacionalno sodišče v primeru ničnosti pogoja, ki nalaga kreditojemalcu plačilo vseh stroškov nastanka in prenehanja hipoteke, zavrne vrnitev zneskov, plačanih na podlagi navedenega pogoja, razen kadar je z dispozitivno določbo nacionalnega prava določeno, da te stroške v celoti ali v enem delu nosi potrošnik.
2. V zvezi s pogojem, s katerim je kreditojemalcu naloženo plačilo provizije za odobritev kredita, Sodišče EU ugotavlja, da gre za pomožni pogoj, ki je kot tak lahko podvržen presoji nepoštenosti.
3. Navedeni pogoj, s katerim je kreditojemalcu naloženo plačilo provizije za odobritev kredita, lahko povzroči znatno neravnotežje v škodo potrošnika, če finančna institucija ne more dokazati, da ta provizija ustreza dejansko opravljenim storitvam in stroškom, ki so ji nastali, kar mora preveriti nacionalno sodišče.
4. Sodišče EU ponovno izpostavi (glej sodbo C-698/18 zgoraj), da direktiva ne nasprotuje temu, da je za vložitev tožbe za uveljavljanje učinkov ničnosti nepoštenega pogodbenega pogoja določen zastaralni rok, če začetek tega roka in njegovo trajanje praktično ne onemogočata ali čezmerno uresničujeta pravice potrošnika, da zahteva tako vračilo.
5. Direktiva in načelo učinkovitosti nasprotujeta nacionalni ureditvi, ki omogoča, da se del stroškov postopka naloži potrošniku glede na višino neupravičeno plačanih zneskov, ki so mu bili vrnjeni po ugotovitvi ničnosti pogodbenega pogoja zaradi nepoštenosti tega pogoja, saj taka ureditev ustvarja bistveno oviro, ki lahko potrošnika odvrača od uveljavljanja pravice do učinkovitega sodnega nadzora nad morebitno nepoštenostjo pogojev, ki jo podeljuje direktiva.

Združenje Frank je v dosedanjih izjavah že večkrat opozorilo na poskuse slovenskih sodišč, da zastružujejo ovire, ki kreditojemalcem otežujejo dostop do sodnega varstva. Zadnji takšen primer je praksa Okrožnega sodišča v Kopru, ki je kreditojemalcema odmerilo sodno takso v dvakratni višini,

ločeno za ugotovitev ničnosti in za izbris hipoteke, čeprav gre v drugem primeru zgolj za učinek (posledico) morebitne ugotovitve ničnosti pogoja, ki jo je sodišče dolžno izpeljati po uradni dolžnosti.